

استراتژی ایران در عراق پسا داعش با تأکید بر گروه‌های بسیج مردمی عراق

غلامعلی سلیمانی^۱، دانیال رضاپور^۲

چکیده

عراق از ناهمگن‌ترین کشورهای قومی و زبانی حوزه ژئوپلیتیک خاورمیانه عربی است. اقدامات جنگ‌افروزانه مقامات سابق عراق، تداوم بی‌ثباتی‌های سیاسی، پیدایش بسترهای مساعد و مناسب زایش و کنشگری گروه‌های تکفیری و افراطی و حضور قدرت‌های فرامنطقه‌ای از مواردی است که زمینه چالش‌آفرینی و تهدید امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران محسوب می‌شود. عراق پس‌اصدام را باید کانون قدرت و نفوذ شیعیان قلمداد نمود، زیرا جریان‌های قدرتمندی همچون مرجعیت عالی شیعیان، جریان صدر و دیگر طیف‌های سیاسی شیعه از نفوذ و قدرت بالایی در بین جریان سیاسی عراق برخوردارند. ظهور داعش و قدرت‌یابی آن در عراق و شکل‌گیری بحران امنیتی در عراق و احتمال بالای تسری آن به همسایگان از جمله ایران، باعث شد تا جمهوری اسلامی ایران راهبرد فعالانه‌ای را برای مواجهه با این بحران امنیتی منطقه‌ای و جهانی در پیش بگیرد. با توجه به مباحث فوق، سوالات پژوهش این‌گونه مطرح می‌شود که: ۱- ایران چه نقشی در شکست داعش داشته است؟ ۲- منابع قدرت ایران در عراق چیست و چگونه این منابع به ایران برای همکاری و اتحاد راهبردی با عراق پسا داعش کمک می‌کند؟ ۳- جایگاه احزاب سیاسی عراق و گروه‌های بسیج مردمی این کشور در راستای اتحاد و همکاری راهبردی چه بوده است؟ هدف این مقاله، تشخیص و شناخت منابع قدرت ایران در عراق برای مدیریت راهبردی مناسب و حصول نتیجه در عراق پسا داعش است؛ روش مورد استفاده در این پژوهش به منظور تحلیل و نتیجه‌گیری، روش توصیفی-تحلیلی و چارچوب نظری آن نیز قدرت هوشمند است.

واژگان کلیدی

ایران، عراق، داعش، گروه‌های شبه نظامی، شیعیان.

soleimani1359@ut.ac.ir
danyalrezapoor@gmail.com
تاریخ پذیرش: ۹۹/۱۱/۱۱

۱ استادیار تاریخ، تمدن و انقلاب اسلامی دانشگاه تهران، تهران، ایران
۲ دانش‌آموخته دکتری روابط بین‌الملل دانشگاه گیلان، رشت، ایران
تاریخ ارسال: ۹۸/۹/۲۳
نوع مقاله: علمی-پژوهشی

پس از پیروزی انقلاب اسلامی و آغاز جنگ تحمیلی، بسیاری از رهبران و احزاب شیعه مخالف صدام حسین، ایران را به عنوان مکانی مناسب جهت فعالیت خود انتخاب کردند و حتی پس از حمله ارتش آمریکا در سال ۲۰۰۳ و سقوط صدام حسین، تلاش ج.ا. ایران برای حمایت از رهبران عراقی در این کشور ادامه پیدا کرد. ج.ا. ایران همچنین از نزدیک با چندین حزب و گروه‌های شیعه در عراق همکاری می‌کند از جمله آن‌ها مجلس اعلای انقلاب اسلامی در عراق (SCIRI)، که بعداً نام خود را به مجلس اعلای اسلامی عراق (ISCI) تغییر داد. ج.ا. ایران با سازماندهی و کمک به سازمان‌های مورد حمایت شیعیان و همچنین شاخه نظامی مجلس اعلای انقلاب اسلامی (شبه نظامیان بدر) درصدد همکاری با این کشور برآمد. ج.ا. ایران علاوه بر کمک مالی، مسئولیت آموزش رهبران و عناصر حزب الدعوه اسلامی را برعهده گرفت (Felter and Fishman, 2008: 2).

پس از سرنگونی صدام حسین در سال ۲۰۰۳ توسط ایالات متحده، ج.ا. ایران متحدین خود را در عراق برای مشارکت در روند سیاسی و تشکیل لیست واحدی در انتخابات ترغیب کرد تا از تقسیم آرای شیعه در میان چندین حزب رقیب جلوگیری کند. با کمک ایران، شیعیان موفق شدند اکثر کرسی‌ها را در انتخابات پارلمانی پس از ۲۰۰۵م به دست آورند و دولت تشکیل دهند. آن‌ها همچنین سعی کرده‌اند نقش سایر گروه‌های مخالف رادیکال را به حاشیه برسانند زیرا در طول دهه‌های گذشته، عراق برای ایران همواره یک تهدید امنیتی به شمار می‌رفته است که فروپاشی رژیم صدام و شکل‌گیری نظام سیاسی دموکراتیک مبتنی بر مشارکت تمامی گروه‌های عراقی در ساختار قدرت و به ویژه راهیابی گروه‌های شیعی در ساختار قدرت، شرایط جدیدی را ایجاد کرده که ممکن است به پایان یافتن تهدیدات امنیتی ناشی از عراق برای ایران و حتی تبدیل این کشور به شریک اقتصادی و سیاسی ایران منجر شود. این فرصت تاریخی ایران را به سوی حمایت همه‌جانبه از دولت جدید عراق از سال ۲۰۰۵ رهنمون ساخته است. در نوامبر ۲۰۰۳ روزنامه واشنگتن پست از متقاعد شدن آمریکا برای تشکیل دولتی با اکثریت شیعه در عراق خبر داد و اعلام کرد: دولت بوش به این نتیجه رسیده است که حکومت شیعیان در عراق امری اجتناب‌ناپذیر است (Washingtonpost, 2003).

تلاش برای رفع اختلافات گروه‌های عراقی از جمله دیگر راهبردهای ایران برای کمک به ایجاد ثبات و امنیت در عراق محسوب می‌شد. از آنجا که وخامت شرایط امنیتی در عراق و افزایش احتمال شکست روند سیاسی - امنیتی دوره پس از صدام می‌توانست بار دیگر تهدیدات امنیتی به مراتب

استراتژی ایران در عراق پسا داعش با تأکید بر ...؛ غلامعلی سلیمانی و دانیال رضایور □ ۲۹

گسترده‌تری برای ایران به همراه داشته باشد، جمهوری اسلامی ایران علی‌رغم داشتن روابط مخاصمه‌آمیز با آمریکا و با توجه به دعوت دولت عراق، مذاکره با ایالات متحده را برای کمک به برقراری ثبات در عراق پذیرفت. با توجه به این مهم، ایران تعامل با آمریکا در عراق را به عنوان فرصتی مهم برای بهبود شرایط امنیتی در عراق و حل و فصل معضلات و چالش‌های امنیتی این کشور قبل از ظهور داعش تلقی کرده بود (اسلامی و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۴).

ظهور دولت اسلامی در عراق و سوریه (داعش) در سال ۲۰۱۰، با رویکردی خشن و تهاجمی که موجب اشغال مناطق وسیع جغرافیایی در مدت زمانی کوتاه در عراق و سوریه شد و همچنین توانایی این گروه در جذب هزاران جنگنده از سراسر جهان، شرایط جدیدی را پیش روی جمهوری اسلامی ایران قرار داد. قدرت بالقوه داعش و تهدیدهای آتی که می‌توانست برای جمهوری اسلامی مطرح شود، به یکی از نگرانی‌های اصلی ایران تبدیل شده بود. از این منظر، داعش توسط ایران به عنوان تهدید اصلی منافع و امنیت ملی آن در منطقه ترسیم شد. در نتیجه، ایران به شدت درگیر تلاش عراق برای شکست دادن داعش از طریق کمک اقتصادی و نظامی به عراق و همچنین پشتیبانی از گروه‌های شبه نظامی شیعه در داخل نیروهای بسیج مردمی بود. (شهید سپهبد) قاسم سلیمانی فرمانده سابق نیروی قدس سپاه پاسداران، نقش مهمی در پیشبرد عملیات نظامی علیه داعش به عنوان مشاور ویژه استراتژی‌های جنگ ارتش عراق بازی می‌کرد (Tabatabai and Esfandiary, 2015: 1-15).

جمهوری اسلامی ایران از بدو فعالیت داعش، بدون اعلام هیچ‌گونه پیش شرطی، به عنوان نخستین کشور با اعزام مستشاران نظامی و حتی رزمندگان خود به یاری دولت و ملت عراق شتافت. سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، به نمایندگی از جمهوری اسلامی ایران وارد عمل شد و از هیچ مساعدتی در این زمینه دریغ نکرد. با برقراری پل هوایی هزاران تن از کمک‌های نظامی و لجستیکی به همراه مستشاران نظامی به عراق گسیل شد. در کنار این اقدام، جمهوری اسلامی ایران بدون هیچ گونه پیش شرطی به درخواست نخست وزیر وقت عراق، اسکادرانی از هواپیمایی جنگی سوخوی ۲۴ را تحویل عراق داد که در صحنه میدانی جز موثرترین ابزارهای دفاعی این کشور به شمار می‌رفت. همچنین فتوای اثرگذار و بسیار پراهمیت آیت‌الله سیستانی و اعلام آن توسط نماینده خود در خطبه‌های نماز جمعه در مورخه ۱۳ ژوئن ۲۰۱۴ موجی خروشان از جوانان، عشایر و مردم عراق پدید آورد که در پاسخ به ندای مرجعیت و دفاع از مقدسات و یکپارچگی سرزمینی عراق به پا خاستند. با توجه به مباحث فوق و روابط مستحکم میان ج.ا. ایران و عراق، سوالاتی که این پژوهش به آن خواهد پرداخت این‌گونه مطرح می‌شود که: ۱- ایران چه نقشی در شکست داعش داشته است؟ ۲- منابع

قدرت ایران در عراق چیست و چگونه این منابع به ایران برای همکاری و اتحاد راهبردی با عراق کمک می‌کند؟- چگونه تهران از روابط طولانی مدت خود با احزاب سیاسی عراق و گروه‌های بسیج مردمی بهره برده است؟

هدف این مقاله، تشخیص و شناخت منابع قدرت ایران در عراق برای مدیریت راهبردی مناسب و حصول نتیجه است؛ هدف این مقاله، تشخیص و شناخت منابع قدرت هوشمند ایران در عراق برای مدیریت راهبردی مناسب و حصول نتیجه است؛ روش مورد استفاده در این پژوهش به منظور استنباط، تحلیل و نتیجه‌گیری، روش توصیفی- تحلیلی و چارچوب نظری آن نیز، قدرت هوشمند می‌باشد. مطالعات مربوط به پیشینه پژوهش نشان دهنده مطالعات پراکنده‌ای در ارتباط با روابط امنیتی- ژئوپلیتیکی ایران و عراق و راهبرد این دو بازیگر در مناقشات داخلی و منطقه‌ای است که می‌توان آن‌ها را به این شکل دسته‌بندی کرد:

الف: پژوهش‌های که روابط سیاسی- امنیتی ایران با عراق در قبال مناقشات قرن بیستم را بررسی می‌کند: Katzman, 2010; Pelletiere et al, 1991; Karsh, 2002; Takeyh, 2009

ب) پژوهش‌های که روابط سیاسی- امنیتی ایران و عراق پس از سقوط صدام و اشغال نظامی عراق به وسیله آمریکا را بررسی می‌کند: Barzegar, 2010; Lee, 2010; Kagan et al, 2012; Nader, 2015; Ehteshami, 2003; Kemp, 2005; Takeyh, 2008; Eisenstadt et al, 2011; Felter and Brian Fishman, 2008

ج) پژوهش‌هایی که به ملاحظات امنیتی و ژئوپلیتیکی ایران و عراق پس از ظهور داعش می‌پردازد: Baghishadbad, 2016; Oktav, 2018; Tabatabai and Esfandiary, 2017; Spyer, 2015; Esfandiary and Tabatabai, 2015; Arif, 2019

از بین این آثار، مقالات آخر بیشترین شباهت را با این نوشتار دارد. با این تفاوت که در این نوشتار با بهره‌گیری از قدرت هوشمند و با استفاده از مزیت‌های ژئوپلیتیکی به زمینه‌های ایجاد همکاری بین ایران و عراق پرداخته می‌شود. سایر آثار نیز روابط این بازیگران را در یک کل منسجم مانند تقابل و تعامل این دو کشور بررسی نکرده‌اند، این هدفی است که نوشتار آن را دنبال می‌کند. به منظور مدلل کردن سخن خود برآنیم در ابتدا چارچوب نظری نوشتار و سپس در سه گفتار: سیاست ایران در قبال داعش از سال ۲۰۱۴، عناصر نفوذ جمهوری اسلامی ایران در عراق و استراتژی ایران در عراق پس‌داعش بپردازیم.

چارچوب نظری

قدرت در طول تاریخ از اولویت‌های اصلی سیاست خارجی کشورها به‌شمار می‌رفته است؛ به طوری که دولت‌ها برای تأمین امنیت خود، ناگزیر به سمت بیشینه‌سازی قدرت تمایل دارند. برخی از مکاتب فکری نظیر رئالیست تدافعی از آن به عنوان یک ابزار در جهت تأمین امنیت کشورها نگریسته‌اند. اما برخی دیگر از نظریه‌ها مانند رئالیست‌های تهاجمی به قدرت به عنوان یک هدف در روابط بین دولت‌ها نگاه می‌کنند. از نظر آن‌ها دولت‌ها در روابط خود با دیگران به دنبال قدرت و بیشینه‌سازی آن است. در زمان گذشته به خاطر نوع روابطی که بین دولت‌ها حاکم بود، دولت‌ها عمدتاً به سمت قدرت نظامی یا قدرت سخت تمایل داشتند. به مرور زمان و به تبع تحول در حوزه سیاست داخلی و خارجی، نوع جدیدی از قدرت به نام قدرت نرم در روابط بین کشورها مطرح گردید. این نوع از قدرت اولین بار در آثار و ادبیات جوزف نای تحلیل‌گر برجسته روابط بین‌الملل اشاره شده است. در کنار ناکارآمدی و ناکافی بودن قدرت سخت و نرم صرف، مجموعه‌ای از عوامل نظیر تحولات بین‌المللی، شکل‌گیری رویه‌های جدید، جهانی‌شدن دست به دست هم دادند تا نوع جدیدی از قدرت تحت عنوان قدرت هوشمند ارائه گردد (شکفتی و همکاران، ۱۳۹۷: ۴).

این مفهوم برای اولین بار توسط سوزان ناسل مطرح شد. ناسل، قدرت هوشمند را به معنای ادغام هدفمند و خردورزانه دو منبع سخت افزارانه و نرم‌افزارانه قدرت برای مقابله با انواع تهدیدها به کار برد. در واقع، دلیل آن که ناسل در آن مقطع زمانی، مفهوم قدرت هوشمند را در ادبیات سیاسی منتشر می‌ساخت به مشکلات اقناعی سیاست خارجی آمریکا در ترکیب همزمان منابع و توانایی‌های نظامی، اقتصادی، فرهنگی و ایدئولوژیک مربوط بود. ناسل معتقد بود چنانچه آمریکا در جهت ترکیب منابع متنوع و بعضاً متعارض قدم بردارد، می‌تواند امیدوار باشد تا برتری جهانی خود را ادامه‌دار ببیند. از سویی دیگر از منظر ناسل این که کشورها در سیاست خارجی تنها به دنبال منابع اقناعی منبعث از قدرت نرم خود گام بردارند، نمی‌تواند تأمین‌کننده تمام اهداف مدنظر آن‌ها باشد (NosseI, 2004: 133). در واقع، ناسل به رویکرد جوزف نای در فضای پس از جنگ سرد اشاره می‌کرد؛ جایی که نای معتقد بود در دوران پسادوقطبی، حداکثرسازی منابع نرم افزارانه قدرت به عنوان اساسی‌ترین دستورالعمل سیاست خارجی آمریکا باید در نظر گرفته شود. جوزف نای معتقد است قدرت هوشمند نه سخت است و نه نرم؛ بلکه سنتزی از ترکیب شایسته هر دو قدرت است. این مفهوم معمولاً به کاربرد ترکیبی منابع مختلف قدرت نظیر اقتصادی، دیپلماتیک، قانونی، فرهنگی و... اشاره می‌کند. در مطالعاتی که نای و ریچارد آرمیتاژ در مورد قدرت هوشمند در موسسه مطالعات استراتژیک و بین‌المللی ارائه می‌دهند، مشروعیت اقدامات از اهمیت

بالای برخوردار است. در این مطالعات تأکید زیادی بر توسعه، مشارکت، نهادها، فرهنگ، انواع دیپلماسی، فناوری و نوآوری شده است. در چارچوب این مفهوم توانمندی نظامی نادیده انگاشته نمی‌شود؛ بلکه از اتکا بیش از حد به قدرت سخت برای پیگیری اهداف خودداری می‌گردد. یک نظریه جدید سیاست خارجی بر پایه مفهوم «قدرت هوشمند»، بر این باور است که ترکیبی از قدرت سخت و قدرت نرم، به کشورها اجازه خواهد داد تا چارچوب مناسب برای مقابله با تهدیدات غیرمتعارف ارائه گردد. رابطه میان دو مؤلفه قدرت هوشمند، قدرت سخت و نرم، پیچیده و تعاملی است. این دو مؤلفه جایگزین کامل همدیگر نیستند بلکه اغلب یکدیگر را تقویت می‌نمایند به عنوان مثال، یک تصویر مثبت قوی می‌تواند تعهدات و الزام امنیتی بیشتری را به دست آورد که به نوبه خود می‌تواند یک دفاع ملی سخت را تقویت کند. همچنین نیروهای نظامی در قالب جنگ‌های رهایی (مداخله بشردوستانه) قطعاً یک تصویر بهتر برای دولت حمایت‌کننده خواهند داشت (شکفتی و همکاران، ۱۳۹۷: ۶).

باید اذعان داشت که در قدرت هوشمند توانایی نظامی بازتعریف می‌گردد. قدرت سخت با توانایی و قدرت نظامی همگام است، اما زمانی که قدرت سخت از طریق رویه‌های قدرت نرم به کار گرفته می‌شود، قدرت هوشمند تولید می‌نماید. مرکز مطالعات استراتژیک و بین‌الملل آمریکا معتقد است که قدرت هوشمند سه ابزار مهم دارد؛ توسعه، دیپلماسی و دفاع. برخی نیز معتقد هستند که منابع قدرت هوشمند شامل دیپلماسی، اقتصاد، عوامل نظامی، سیاسی و ابزارهای فرهنگی است. بنابراین قدرت هوشمند به یک معنا، توسعه راهبرد عمل‌گرایانه مبتنی بر منابع و ابزارهای متناسب برای تحقق هدف‌ها در قرن جدید است. ضمن اینکه قدرت نظامی را تولید می‌کند؛ بر ائتلاف، همکاری و کارکرد نهادها در تمامی سطح‌ها برای افزایش نفوذ و نهادینه کردن مشروعیت در بعد جهانی نیز تأکید دارد. بر این اساس با توجه به ماهیت فرهنگی انقلاب اسلامی ایران و طرح الگوسازی آن برای کشورهای مسلمان، توجه به مقوله قدرت هوشمند ضروری به نظر می‌رسد. ایران با توجه به پیشینه عظیم تمدنی و فرهنگی، تشکیل دولت اسلامی و حاکمیت ارزش‌های دموکراتیک در چارچوب دین، از هر دو قسم قدرت سخت و نرم برای پیشبرد سیاست خارجی خویش بهره می‌برد. در این زمینه، عراق پسا داعش هم برای فعال کردن قدرت هوشمند ایران بسترهای متنوعی دارد. چنانکه سرنگونی صدام حسین فرصتی برای ایران فراهم کرد تا قدرت راهبردی خویش را در این کشور افزایش دهد. راهبرد ایران برای جذب حمایت مردم عراق و همگرایی با دولت این کشور نمونه‌ای از گسترش قدرت هوشمند کشورمان در عراق می‌باشد.

۱- سیاست ایران در قبال داعش از سال ۲۰۱۴

مسئله داعش متأثر از تحولات داخلی عراق و شکنندگی ساختارهای نظامی و سیاسی در این کشور، مشکلات ناشی از انتقال قدرت به دولت جدید حیدر العبادی، عملکرد ناموفق دولت نورالمالکی در مناطق سنی نشین و بروز بحران نفوذ و اقتدار، فقدان نگرش راهبردی و بروز حرکت‌های جدایی طلب در کردستان عراق، ناکارآمدی نیروهای نظامی در برخورد با حرکت‌های چریکی و جنگ‌های نامنظم، هراس عمومی و آشفتگی عمیق مدنی و مهم‌تر از همه، دستیابی داعش به منابع مالی جدید و اعمال کنترل بر مناطق و مراکز حیاتی، موجب شده است که معمای داعش به یک شوک بزرگ و حتی به صورت محتمل به یک فاجعه بین‌المللی تبدیل شود (احمدیان و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۵).

توجه به زمینه‌های خارجی شکل‌گیری داعش در کنار زمینه‌های داخلی تحلیل جامع‌تری از عوامل ذهنی و عینی ظهور داعش را در اختیار محققان قرار می‌دهد. خلافت به عنوان یک دلمشغولی عمده میان اهل سنت از زمان فروپاشی امپراتوری عثمانی در دوره‌های مختلف بازتولید شده است. همچنین به عنوان یک پروژه در موسسه رند «RAND Corporation» برخی از ابعاد آن از سال ۲۰۰۶ مورد بررسی قرار گرفته بود. (زارعان، ۱۳۹۳: ۶۸-۶۹) در کتاب «جنگ کثیف سوریه، تغییر نظام و مقاومت» تیم اندرسون از سیاست دوگانه آمریکا و تفاوت قابل ملاحظه میان سیاست‌های اعلامی و اعمالی این کشور درباره داعش بحث شده است. در شرایطی که آمریکا همواره ادعا می‌کند با تروریسم در حال جنگ است، اما به صورت پنهانی به تسلیح، آموزش و حتی حمایت مالی آنها می‌پردازد. اندرسون همچنین به گزارش نیروهای آمریکایی اشاره کرده است، مبنی بر اینکه نیروهای عراقی در سال ۲۰۱۵، چندین هواپیمای آمریکایی و انگلیسی را که در حال حمل اسلحه برای داعش بودند، ساقط کرد. براساس اسناد این کتاب، برخی از سرکرده‌های داعش، در زندان گوانتانامو به سر می‌بردند از جمله عبدالرحیم مسلم دوست و ابوبکر البغدادی با نام اصلی ابراهیم البدری نیز به مدت یک تا دو سال در زندان پایگاه بوکا در عراق نگهداری می‌شد و گفته می‌شود که وی مدتی توسط نیروهای موساد و سیا آموزش دیده بود. (اندرسون، ۱۳۹۵)

در ماه‌های اولیه سال ۲۰۱۴، داعش پیشرفت‌های چشم‌گیری در عراق به دست آورد و کنترل حدود یک سوم از خاک عراق را به دست آورد. این دستاوردهای ارضی با توجه به فروپاشی نیروهای مسلح عراق، شامل موصل دومین استان بزرگ عراق می‌شد. عملکرد ضعیف نیروهای نظامی عراقی در برابر داعش باعث شد بسیاری از مبارزان داوطلب مبارزه با داعش به جای ملحق شدن به نیروهای نظامی به گروه‌های شبه نظامی بپیوندند. این نیروهای شبه نظامی پس از فتوایی با فراخوان مردم برای نبرد با داعش، تحت تشکیلات سازمانی به نام حشدالشعبی که توسط آیت الله العظمی

علی سیستانی اعلام شد، جمع شدند (Katzman and humud, 2016: 19).

جمعیت دقیق نیروهای حشدالعشبی مشخص نشده است، تخمین‌ها بین ۶۰،۰۰۰ الی ۱۴۰،۰۰۰ مبارز است. براساس بیانیه سخنگوی این سازمان، تا پایان سال ۲۰۱۶ این سازمان حدود ۱۴۲،۰۰۰ مبارز و ۵۰ گروه مختلف را در بر می‌گرفت. از زمان شکل‌گیری، این نیروها نقش مهمی در آزادسازی بیشتر شهرهای تحت کنترل داعش در عراق داشت (Mansour and Fālih, 2017: 3). برخی رسانه‌ها گزارش کرده‌اند که از ۶۶ گروه مسلح حشدالشعبی، ۴۴ گروه از آن‌ها از ج.ا. ایران همکاری داشته‌اند (Peterson, 2017).

ج.ا. ایران دارای روابط قوی و تاریخی با بعضی از گروه‌های داخل حشدالعشبی، برای مثال با شبه نظامیان بدر برخوردار می‌باشد. این گروه شبه نظامی ابتدا در سال ۱۹۸۲ در طول جنگ ایران و عراق به عنوان مجلس اعلای انقلاب اسلامی در جبهه نظامی عراق (SCIRI) تأسیس شد. گروه‌های دیگری، مانند گردان‌های حزب الله، عصائب اهل الحق و سراپا السلام پس از ۲۰۰۳ با همکاری ایران و به طور خاص‌تر با راهنمایی فرماندهان نیروی قدس سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، مخصوصاً (سپهبد شهید) قاسم سلیمانی پدید آمده است (Spyer, 2015: 1).

درحقیقت دولت‌های عراق و جمهوری اسلامی به درک مشترکی در این مورد رسیده‌اند. حضور مستشاری نیروهای ایرانی در عراق و تلاش برای سازماندهی نیروهای عراقی ناشی از درک این تهدید در بین تصمیم‌سازان نظامی و سیاسی در ایران است. از این‌رو به نظر می‌رسد با تلاش نوسلفی‌ها برای تقویت جایگاهشان در عراق، سطح اتحادسازی در روابط تهران-بغداد ارتقا یافت و تلاش برای محدودسازی تهدید مشترک به ارتقای سطح روابط دو طرف یاری رساند. این ادراک مشترک با گسترش تحركات شیعه‌ستیزانه داعش در عراق تشدید شده بود. موضوع دیگر که این ادراک مشترک را تقویت کرد، نزدیک شدن ارتباطات بین داعش و مقامات سابق حزب بعث و نزدیکان صدام بود. پس از تصرف مناطق شمالی عراق توسط داعش، حضور مقامات سیاسی و نظامی رژیم سابق در عرصه میدانی در کنار داعش پررنگ‌تر شد که نمونه آن را می‌توان در حضور عزت‌الدوری - که در درگیری‌های سال ۲۰۱۵ کشته شد- در میدان جنگ دید. این نزدیکی بین داعش و مقامات رژیم صدام در تقویت این درک مشترک در مورد میزان این خطر، بین سران ایران و عراق کمک کرد.

بنابراین حمله داعش به عراق و زیر سوال بردن تمامیت ارضی این کشور باعث شد تا سپاه پاسداران انقلاب اسلامی با درخواست این کشور بیشتر درگیر مسائل فرامرزی باشد. این سازمان پس از گسترش داعش در عراق و سوریه در سال ۲۰۱۴، در حفاظت از منافع، اماکن مقدس و شهروندان

استراتژی ایران در عراق پسا داعش با تأکید بر...؛ غلامعلی سلیمانی و دانیال رضاپور □ ۳۵
ایرانی موفق بود. به عنوان مثال هنگامی که داعش پیشرفت چشمگیری در نزدیکی ۶۰ کیلومتری
مرزهای ایران داشت و تهدیدهای علیه ایران را مخابره می کرد، سپاه با همراهی ارتش ج.ا. ایران با
موفقیت از مرزهای کشور محافظت کردند که این محافظت باعث افزایش محبوبیت این ارگان‌ها در
بین مردم ایران شده است (Tabatabai and Esfandiary, 2017: 127-143).

بنابراین ج.ا. ایران با دفع تهدیدهای داعش توانست علاوه بر کاهش انزوای جهانی خود، باعث
بهبود نفوذ خود در غرب آسیا و تقویت روابط خود با قدرتهای جهانی شود. همچنین هنگامی که
شکست داعش در عراق و سوریه به یک اولویت بین‌المللی تبدیل شد، ایران و آمریکا همکاری
محدود در سطح تاکتیکی داشتند. در واقع، برخی از مقامات ایرانی از حملات هوایی ایالات متحده به
اهداف داعش در عراق استقبال کردند. تلاش موفقیت‌آمیز نیروهای عراقی، کردهای پیش‌مرگه و شبه
نظامیان شیعه، با حمایت نیروهای هوایی ایالات متحده، برای آزادسازی آمرلی در اوت ۲۰۱۴ و انجام
عملیات تکریت در سال ۲۰۱۵، نمونه‌هایی از همکاری آن‌ها بوده است (Tabatabai and
Esfandiary, 2015: 20).

واقعیت این است که داعش برای آمریکا در عراق امیخته‌ای از منافع و مزیت و چالش و تهدید
است. امیدواری آمریکا به مدیریت آن است از این جهت این کشور به طور جدی در جهت مهار و
تضعیف داعش حرکت نخواهند کرد و آنان در این راه به «مدیریت داعش» فکر می‌کنند. بسته به
اینکه منافع آنها در تضعیف یا تقویت داعش تامین شود به دنبال بازی با اهرم داعش در منطقه و
عراق خواهند بود. این مساله سیاست خارجی ایالات متحده آمریکا را در ارتباط با داعش امیزه ای از
رفتارهای متناقض ساخته است.

همچنین، ایران نقش مهمی در حمایت از گروه‌های مردمی در عراق با ارائه کمک‌های نظامی،
اقتصادی، سیاسی و بشردوستانه ایفا کرد. به عنوان مثال تا اول ژوئیه ۲۰۱۴، تهران هفت فروند
هواییمای Frogfoot Su-25 را مستقیماً به بغداد تحویل داد. ایران همچنین مشاوران نظامی،
مهمات، اطلاعات استخباراتی و سیگنال‌های الکترونیکی، چندین موشک انداز و هواییمای بدون
سرنشین را برای نبرد با داعش به عراق فرستاد. فرماندهان حزب الله ایرانی و لبنانی هم بر این
سیستم‌ها و مراکز آموزشی نظارت داشتند (Knights, 2016: 51-52).

از طرف دیگر رهبران شیعه عراق به طور جدی به دنبال مشاوره از ایران در مورد نحوه مبارزه با
داعش بودند. حیدر العبادی نخست وزیر پیشین عراق در سال ۲۰۱۶ در طی کنفرانسی با عنوان
"اتحاد جهانی با عراق برای شکست دادن داعش" اظهار داشت که حضور مشاوران ایرانی در عراق
به درخواست دولت عراق بوده است. ابراهیم الجعفری، وزیر خارجه سابق عراق در یک کنفرانس

۳۶ □ فصلنامه علمی پژوهش‌های انقلاب اسلامی، سال ۹، شماره پیاپی ۳۳، تابستان ۱۳۹۹

مطبوعاتی تأکید کرد که فرمانده (سپهبد شهید) قاسم سلیمانی به درخواست دولت بغداد به عراق نبرد با داعش کمک می‌کند. به گفته سخنگوی وزارت خارجه عراق، "حضور مشاوران نظامی ایران به فرماندهی قاسم سلیمانی در عراق به درخواست دولت مشروع عراق برای مقابله با تروریست‌ها و افراط‌گرایانی که باعث ایجاد بی‌ثباتی و ناامنی در کشورهای منطقه، صورت گرفته است". علاوه بر این در اکتبر سال ۲۰۱۷، دولت عراق با رد درخواست وزیر امور خارجه سابق ایالات متحده تیلرسون^۱ مبنی بر برکناری واحدهای شبه نظامی مورد حمایت ایران که در کنار نیروهای عراقی برای شکست داعش جنگیدند، مهر تاییدی بر اقدامات این گروه‌ها در عراق زد. تیلرسون در بیانیه خود گفت: "شبه نظامیان ایرانی که در عراق هستند، اکنون که جنگ علیه داعش به پایان رسیده است، این شبه نظامیان باید به خانه بروند. مبارزان خارجی در عراق باید به خانه بروند و به مردم عراق اجازه دهند تا کنترل خانه خود را به دست آورند". در پاسخ به اظهارات تیلرسون، نخست وزیر عراق حیدر العبادی^۲ اظهار داشت که نیروهای داوطلب عراقی بوده‌اند و نه نمایندگان ایران. در بیانیه دیگری از دفتر وی تأکید شد "نیروهای بسیج مردمی (حشد العشبی) باید تشویق شوند زیرا آنها امید کشور و منطقه خواهند بود و این گروه‌ها از کشور خود دفاع کردند و خود را فدا کردند تا داعش را شکست دهند" (Arif, 2019: 10-11).

با توجه به همکاری‌های صورت گرفته میان ایران و عراق و مشارکت برخی شبه نظامیان در عملیات مربوط به کنترل مناطق مورد مناقشه، نگرانی‌هایی را درباره افزایش نفوذ ایران در عراق میان کشورهای غربی و عربستان رقم زده بود. با این وجود علی‌رغم مخالفت ایالات متحده با ادامه حیات حشدالعشبی، حیدر العبادی در ۸ مارس ۲۰۱۸ حکمی را صادر کرد که گروه‌های شبه‌نظامی بسیج مردمی در نیروهای امنیتی کشور به رسمیت شناخته شدند. براساس این مصوبه، به مبارزان شبه نظامی همان حقوق اعضای نیروهای مسلح تحت نظارت وزارت دفاع داده می‌شود (Blanchard, 2018: 4). از منظر آمریکا و عرب‌های منطقه گنجاندن این نیروها در نیروهای مسلح عراق، نفوذ ایران را در داخل ارتش عراق تثبیت می‌کند زیرا برخی از گروه‌های حشدالعشبی مستقیماً با ایران همکاری می‌کنند و به آرمان‌ها و اهداف استکبار ستیزی انقلاب ایران وفادار هستند. از جمله این گروه‌ها عبارتند از: سازمان بدر، گردان‌های حزب الله و عصائب اهل الحق.

^۱ -Tilerson

^۲ - Haidar Al-Abadi

۲- قدرت هوشمند جمهوری اسلامی ایران در عراق

جمهوری اسلامی ایران به‌عنوان یک کشور-ملت در عرصه بین‌المللی برای رسیدن به اهداف ملی و تحقق ارزش‌های انقلاب اسلامی خویش بر مبنای جهان‌نگری و ارزش‌شناسی خود حق دارد و می‌تواند از منابع قدرت خویش در خصوص هر نظام دیگری به‌ویژه جوامع اسلامی استفاده کند اما با توجه به وضعیت جوامع اسلامی، مناسب‌ترین گزینه برای به‌کارگیری قدرت هوشمند ایران، کشور عراق است. بنابراین از سال ۲۰۰۳، ایران به شدت از هر دو نوع قدرت برای افزایش نفوذ و همکاری راهبردی با عراق استفاده کرده است که این ابزارهای نفوذ عبارتند از:

۲-۱. ظرفیت احزاب و گروه‌های بسیج مردمی

بعد از حمله عراق و آغاز جنگ تحمیلی مناسبات ایران با گروه‌های عراقی وارد دور تازه‌ای شد. از اوایل ۱۹۸۰، نیروی قدس سپاه پاسداران انقلاب اسلامی نقش اساسی در شکل‌گیری (مجلس اعلاای انقلاب اسلامی) و شبه‌نظامیان وابسته به آن گروه بدر ایفا کرده است. گروه بدر در دهه ۱۹۹۰ حملات علیه رژیم صدام حسین را شکل داد. در واقع، این گروه به گفته بعضی از محققین بخشی از عملیات نیروی قدس در عراق بوده که وظیفه کمک به اشاعه تبلیغات، جذب مخالفان، و جمع‌آوری اطلاعات برای گسترش نفوذ ایران در عراق داشته است (Sullivan, 2018: 1). همچنین پس از حمله آمریکا به عراق در سال ۲۰۰۳، تهران فرصتی برای تقویت موقعیت خود در عراق به وسیله بهره‌برداری از پیوندهای تاریخی خود با این گروه‌های مسلح و احزاب سیاسی پیدا کرد. بنابراین، ایران به حمایت خود از متحدین سیاسی و شبه‌نظامیان ادامه داد و به احزاب و اشخاص سیاسی تبعید شده برای بازگشت به عراق کمک کرد. از سال ۲۰۰۳ تا ۲۰۰۵، احزاب اسلام‌گرا شیعه را تشویق کرد تا با تشکیل ائتلاف واحد برای شرکت در انتخابات عمومی عراق، به روند سیاسی بپیوندند. جمعیت شیعه عراق تقریباً ۶۰ درصد از کل جمعیت را تشکیل می‌دهد که دولت ائتلافی مورد حمایت شیعیان را تضمین می‌کند. تهران پس از سال ۲۰۰۳ نه تنها روابط طولانی خود را با مجلس اعلاای انقلاب اسلامی، حزب الدعوه و گروه بدر را حفظ نمود، بلکه از روابط نزدیک با دیگر مبارزان شیعه مانند جریان صدر و سایر گروه‌های جدید شیعه که پس از سال ۲۰۰۳ پدید آمد نیز استقبال کرد (Kagan et al, 2015: 12-15).

جریان صدر یک جنبش سیاسی شیعه است که به رهبری آیت‌الله محمد صادق آل صدر در دهه ۱۹۹۰ ظهور کرد. جنبش تا سال ۲۰۰۳، زمانی که توسط مقتدی صدر، پسر صادق صدر دوباره آغاز

۳۸ □ فصلنامه علمی پژوهش‌های انقلاب اسلامی، سال ۹، شماره پیاپی ۳۳، تابستان ۱۳۹۹
به فعالیت کرد، غیر فعال بود. جیش المهدی (JAM) شاخه نظامی جنبش صدر بود و آموزش، سلاح و کمک‌های زیادی از نیروی قدس سپاه پاسداران انقلاب اسلامی در طول دوره ۲۰۰۴-۲۰۰۷ دریافت می‌کرد. در آن زمان، این گروه نقش مهمی در پیشبرد مقاومت فعال در برابر ائتلاف به رهبری آمریکا در عراق داشت. از سال ۲۰۰۶ تا ۲۰۰۸، این گروه با تصمیم مقتدی صدر برای مذاکره با نیروهای ائتلاف تقسیم شدند. در نتیجه، در ژوئیه سال ۲۰۰۶، عصاب اهل حق رسماً از جیش المهدی مقتدی صدر جدا شد و سرانجام پس از فروپاشی جیش المهدی در سال ۲۰۰۸، به یک شبهه نظامی کاملاً مستقل تبدیل شد (GICJ, 2016).

بدون شک، گروه‌های مردمی عراقی با کمک ج.ا. ایران عملکرد خوبی در برابر داعش داشتند. پس از پایان نبرد با داعش، ج.ا. ایران حشدالعشبی (PMF) را تشویق کرد تا اتحادی را تحت عنوان "فتح" تشکیل دهند تا در انتخابات پارلمان عراق در ۱۲ مه ۲۰۱۸ شرکت کنند. براساس نتایج نهایی اعلام شده توسط کمیسیون عالی مستقل انتخابات، اتحاد فتح در جایگاه دوم قرار گرفت و ۴۷ کرسی از ۳۲۹ کرسی پارلمان عراق را به دست آورد و جایگاه مهمی در دولت وقت عراق به ریاست نخست وزیر عادل عبدالمهدی، نخست وزیر داشت. به علاوه ایفای نقش از سوی ایران در میان احزاب سیاسی و مذهبی تاثیرگذار عراقی، می‌تواند باعث ایجاد آرامش، امنیت و تفاهم سیاسی در عراق شود. اما انتخاب مصطفی الکاظمی به عنوان نخست وزیر جدید عراق، برخی گروه‌های حشدالشعبی وابسته به ایران ضمن نشان دان واکنش شدید وی را به عنوان عامل آمریکا معرفی کردند، نشانه‌های واضح آغاز کاهش تاثیرگذاری تهران بر بغداد بود. انتشار اخبار و تفاسیر بسیار در رسانه‌های کشورهای منطقه مبنی بر آغاز کاهش قدرت نفوذ ایران در عراق پس از به شهادت رسیدن سپهبد قاسم سلیمانی موید همین موضوع است. هم مشکلات فنی در مکانیزم هماهنگی که به دنبال تلفات جدی، نیازمند بازسازی است و نیز فشارهای شدید موجود در کلیه زمینه‌ها، ج.ا. ایران را ملزم ساخته تا در مورد عراق حتی به صورت ناخواسته، سیاست‌های واقع‌بینانه به اجرا بگذارد. در این راستا، بر خلاف ده سال گذشته، اولویت دادن مسئولین ج.ا. ایران به همکاری‌های اقتصادی با عراق و نیز تاکید برخی از مقامات ایرانی بر "احترام به اصل حاکمیت عراق"، نشانگر این است که ایران تدریجاً خود را به شرایط جدید وفق می‌دهد (Atalayar, 2020: 3). همچنین موافقت آمریکا با تمدید توافق معافیت بغداد از تحریم بخش انرژی تهران، بلافاصله پس از انتخاب کاظمی به عنوان نخست وزیر را باید نشانه تایید عقب نشینی تدریجی آمریکا از سوی دولت ترامپ تعبیر کرد.

۲-۲. پیوندهای مذهبی

دین جایگاه مهمی در روابط عراق و ایران دارد. پس از ایران، عراق دومین جمعیت بزرگ شیعه

استراتژی ایران در عراق پسا داعش با تأکید بر...؛ غلامعلی سلیمانی و دانیال رضایور □ ۳۹

در جهان را در اختیار دارد. این امر عراق را به یک کشور استراتژیک برای ایران تبدیل کرده است، زیرا اکثر کشورهای منطقه عمدتاً اهل سنت هستند و به عربستان سعودی و سایر کشورهای مهم سنی وفادار هستند. عراق همچنین دارای دو زیارتگاه مهم شیعی: کربلا و نجف است. این زیارتگاه‌ها مقصد اصلی بازدیدکنندگان مذهبی ایران است. هر ماه حدود ۴۰،۰۰۰ زائر ایرانی از مکان‌های مقدس عراق بازدید می‌کنند و تخمین زده می‌شود که در طول بزرگداشت‌های عاشورا حسینی در اربعین سه تا چهار میلیون گردشگر مذهبی از شهرهای مقدس عراق بازدید می‌کنند (William et al, 2019: 41). ایران برای اطمینان از حفاظت از زائرین خود در اماکن مقدس نجف و کربلا، سرمایه‌های گسترده‌ای در تأسیسات و زیرساخت‌های توریستی از طریق بخش دولتی و خصوصی انجام داده است. همچنین راهپیمایی اربعین حسینی با ایجاد اعتماد و همبستگی متقابل که میان شیعیان در این راهپیمایی به ظهور می‌رسد، به دلیل پیوند تاریخی و نیز گفتگویی میان شیعیان ایران و عراق سرمایه اجتماعی دو کشور محسوب می‌شود. در واقع شکل‌گیری پیوندهای میان جوانان، دانشگاهیان، نیروهای امنیتی و انتظامی، نهادها و دستگاه‌های خدمت‌رسان در دو کشور برای ایجاد رضایت و خدمت‌رسانی حداکثری به زائران، ابعاد مهمی از کارآمدی در برقراری نظم و امنیت را به نمایش می‌گذارد که به نوبه خود عامل مهمی در تقویت سرمایه اجتماعی شیعی است.

وجود مراجع تقلید تشیع در دو کشور نیز نقش زیادی در نفوذ و تاثیرگذاری ایران در عراق دارد. به عنوان نمونه می‌توان به حضور آیت‌الله سیستانی از بزرگ‌ترین مراجع جهان تشیع در عراق اشاره کرد. آیت‌الله سیستانی که برجسته‌ترین روحانی عراقی است، در ایران متولد شده و تحصیلات اولیه را در این کشور گذرانده است. بسیاری از مشاوران نزدیک و قدیمی او نیز از خانواده‌های ایرانی هستند و تحصیلات و آموزش خود را نیز در ایران گذرانده‌اند. این مرجع عالیقدر تاکنون هیچ‌گاه حاضر به ملاقات با مقامات آمریکایی نشده است. این در حالی است که در سال ۲۰۱۹م زمانی که دکتر حسن روحانی به عراق سفر کرد، با استقبال گرم ایشان روبه‌رو شد؛ به گونه‌ای که رسانه‌های آمریکایی از آن به عنوان یک ملاقات خانوادگی یاد کردند تا ملاقات سیاسی رییس‌جمهور با یک مقام بلندپایه مذهبی در عراق (Middle East Monitor, 2019).

این نشان از قدرت نرم ایران در عراق دارد که به واسطه مذهب تشیع و روحانیون شیعی در عراق ایجاد شده است. همچنین شهر نجف در مقابل الازهر (که مرکز علمی اهل سنت است)، مرکز مذهب تشیع بوده، به‌عنوان پایگاه اصلی تشیع، شناخته شده است. روابط مداوم مراکز اندیشه و دانش دو کشور ایران و عراق، یعنی نجف و قم موجب شده که ایرانیان، تأثیری فراوان بر عراقی‌ها داشته‌باشند، زیرا آمیختگی مذهبی و احساسات مشترک دینی به پدیده سیاسی خاصی در عراق منجر

۴۰ □ فصلنامه علمی پژوهش‌های انقلاب اسلامی، سال ۹، شماره پیاپی ۳۳، تابستان ۱۳۹۹

شده است و به این ترتیب، زعامت مذهبی و علمی در عراق به دست ایرانیان افتاده است؛ ازسوی دیگر، اقامت و وجود ایرانیان به‌ویژه مراجع، عالمان دین و طلاب در سراسر عراق و به‌ویژه در شهرهای مذهبی، موجب گسترش نفوذ ایرانیان شده‌است لذا اغلب، «حرکت‌های اعتراض‌آمیز نسبت به حضور بیگانگان یا ضد حکومت، به رهبری مراجع دینی با تابعیت از کشور ایران صورت گرفته است» (جمشیدی و گهروی، ۱۳۹۳: ۱۵). حتی وجود ۷ مدرسه به نام حضرت امام خمینی (ره) در کشور عراق که مشغول به تربیت طلاب علوم دینی در نقاط مختلف این کشور اسلامی و شیعی هست، باعث تقویت سرمایه اجتماعی شیعیان در دو کشور شده است.

۲-۳. پیوندهای اقتصادی

وابستگی اقتصادی بین تهران و بغداد ریشه تاریخی دارد. تحریم‌های اقتصادی علیه ایران این رابطه را در سال‌های اخیر افزایش داده است. روابط اقتصادی بین تهران و بغداد پس از سرنگونی رژیم قبلی در عراق و ظهور دولت تحت تسلط شیعیان در بغداد بطور چشم‌گیری توسعه یافت. از آن زمان، هر دو کشور به طور فعال برای توسعه روابط تجاری خود تلاش کرده‌اند. تجارت دو جانبه بین دو کشور در سال‌های اخیر از ۲٫۸ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۷ و به ۴ میلیارد دلار در اوایل سال ۲۰۰۹ افزایش یافته است. این رقم در سال ۲۰۱۵ به ۱۲ میلیارد دلار رسید و پیش‌بینی می‌شود در سال‌های آینده تقریباً دو برابر شود (Lee, 2017: 7).

همچنین در پی شکست داعش در عراق و ویرانی‌های ناشی از جنگ، عراق برای بازسازی زیرساخت‌های خود به ویژه در موصل به کمک سایر کشورها احتیاج داشته است. با توجه به این موضوع، تهران شرکت‌های ایرانی را ترغیب به مشارکت در تلاش برای بازسازی این کشور کرده است که این امر تأثیر به‌سزایی در افزایش نفوذ اقتصادی کشورمان داشته است. به ویژه، عراق برای تأمین نیاز محلی به بیش از ۲۳،۰۰۰ مگاوات برق نیاز دارد. از زمان حمله آمریکا به عراق در سال ۲۰۰۳، ایران همچنان در بخش‌های مختلف، به ویژه در انرژی و برق همکاری خود را با عراق ادامه داده است. طی سال‌های اخیر، عراق قراردادهایی برای واردات برق و گاز طبیعی از ایران به عنوان روشی آسان و مقرون به صرفه برای رفع کمبودهای مزمن برق خود امضا کرده است. در سال ۲۰۱۳، عراق توافق‌نامه‌ای برای واردات ۲۵ میلیون متر مکعب در روز گاز طبیعی از ایران برای سوخت چندین نیروگاه برقی در بغداد با ظرفیت کلی ۵۰۰۰ مگاوات (MW) و همچنین قراردادی را برای خرید حداکثر ۱۲۰۰ مگاوات برق به طور مستقیم از ایران امضا کرده است (Stratfor, 2018). در تاریخ ۲۷ دسامبر ۲۰۱۸، رضا اردکانیان وزیر انرژی ایران به عراق سفر کرده و با همتای عراقی خود لوای الخطیب دیدار کرد که این دیدار منجر به توافق‌نامه‌ای درمورد همکاری‌های بلند

استراتژی ایران در عراق پسا داعش با تأکید بر...؛ غلامعلی سلیمانی و دانیال رضایور □ ۴۱

مدت در بخش انرژی و راه‌اندازی دوباره شبکه برق قدیمی عراق شد (Rudaw, 2018: 3). دو هفته بعد از این توافق نامه، جواد ظریف وزیر امور خارجه ایران با هیئتی بیش از ۵۰ شرکت ایرانی برای مذاکرات گسترده از جمله درباره تحریم‌های مجدد آمریکا علیه تهران، به عراق سفر کرد. در یک کنفرانس مطبوعاتی پس از دیدار خود با ظریف، محمد علی الحکیم وزیر امور خارجه عراق گفت: "ما اقدامات اقتصادی یک جانبه از سوی آمریکا را مورد حمایت قرار نمی‌دهیم و در حال تجارت با همسایه خودمان هستیم (i24NEWS, 2019). همچنین رئیس جمهور ایران حسن روحانی در ۱۱ مارس ۲۰۱۹، نخستین سفر رسمی خود را به عنوان رئیس جمهور در عراق به منظور تقویت همکاری راهبردی، گسترش روابط اقتصادی و جبران خسارت‌های جدید تحریم‌های آمریکا علیه ایران انجام داد. در طول سفر سه روزه حسن روحانی به عراق چندین تفاهم‌نامه از جمله توافق‌نامه‌های مربوط به پروژه‌های راه آهن، انرژی، سلامت، تجارت و سفر بدون ویزا بین دو کشور امضا شد (Dawood and Geranmayeh, 2019: 5).

علی‌رغم روابط اقتصادی میان دو کشور از آنجایی که دونالد ترامپ در ماه مه سال ۲۰۱۸ از توافق هسته ای ۲۰۱۵ کناره‌گیری کرد و تحریم‌های اقتصادی سختی علیه ایران وضع کرد، تنش بین آمریکا و ایران افزایش یافته است. این نگرانی‌ها مبنی بر اینکه عراق بار دیگر درگیر گرفتار شدن در وسط اختلافات ژئوپلیتیکی بشود، وجود دارد. اما عراق در تلاش است تا منافع خود را با هر دو کشور ایالات متحده و ایران متعادل کند و نقش میانجی را ایفا کند. همان‌طور که یکی از مشاوران نخست وزیر عراق گفته است: "ما منتظر نمی‌مانیم تا دروازه‌های جهنم باز شود. انتقال پیام بین دو طرف و ایفای نقش میانجیگری تصمیمی است که از سوی رهبران عراق برای جلوگیری از وقوع جنگ بین دو طرف گرفته شده است. (Al-Salhy, 2019). با وجود هشدارهای ایالات متحده به رهبران عراق برای کاهش تجارت با ایران، عراق روابط اقتصادی اساسی خود با ایران را به حالت تعلیق درنیاورد. بنابراین تهران، بغداد را به عنوان شریک حیاتی تجاری می‌بیند که می‌تواند به آن در دور زدن تحریم‌های ایالات متحده کمک بکند.

۲-۴. استفاده از دیپلماسی عمومی

سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی (ICRO) را می‌توان به عنوان ابزار اصلی دیپلماسی فرهنگی ایران در نظر گرفت. ICRO در سال ۱۹۹۵ به عنوان مکانیسم توسعه روابط فرهنگی با سایر کشورها، به ویژه کشورهای همسایه تأسیس شد. این سازمان مکمل وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی است و به طور مستقیم اعضای آن توسط مقام معظم رهبری منصوب می‌شوند. اعضای ICRO به صورت کاملاً مستقل در کشورهای خارجی فعالیت می‌کنند اما بعضی اوقات با

۴۲ □ فصلنامه علمی پژوهش‌های انقلاب اسلامی، سال ۹، شماره پیاپی ۳۳، تابستان ۱۳۹۹

سفارتخانه‌ها و کنسولگری‌های ایران همکاری می‌کنند (Wastnidge, 2015: 264-270). ایران سفارت بزرگی در بغداد به همراه کنسولگری در نجف، بصره، کربلا، سلیمانیه و اربیل دارد. علاوه بر این، سفیران ایران پس از سال ۲۰۰۳ - حسن کاظمی قمی، حسن دانایی‌فر و ایرج مسجدی - ارتباط خوبی با مردم و گروه‌های شبه نظامی عراقی داشتند.

رسانه‌های بین‌المللی ایران ابزاری دیگر است که ایران برای افزایش نفوذ خود در سراسر جهان و به ویژه در کشورهای همسایه از آن استفاده کرده است. العالم اولین کانال خبری ۲۴ ساعته عربی ایران بود. پخش آن در سال ۲۰۰۳ و پس از سقوط رژیم بعث در عراق آغاز شد. اهداف عمده این کانال کشورهای عربی زبان خلیج فارس است، اما این شبکه فلسطین، لبنان و آفریقا را پوشش می‌دهد. در حالی که زبان رسمی ایران فارسی است، اکثر خبرگزاری‌های ایرانی نیز مطالب خود را به دو زبان فارسی و عربی ارائه می‌دهند، مانند خبرگزاری مهر، خبرگزاری تسنیم، خبرگزاری ایسنا، فارس نیوز و ایرنا. دومین کانال زبان عربی ایران، الکوثر است که در سال ۲۰۰۶ راه اندازی شد و برنامه‌های مذهبی برای جوامع شیعه در جهان عرب ارائه می‌دهد. یک کانال تلویزیونی دیگر، آی‌فیلم فیلم‌های ایرانی را به سه زبان (عربی، انگلیسی و فارسی) ارائه می‌دهد. از این رو، تهران برای گسترش فرهنگ خود در منطقه به ویژه در بین کشورهایی که جمعیت شیعی بزرگی مانند عراق دارند، مجراهای مختلفی را انتخاب کرده است.

۳- استراتژی ایران در عراق پس‌داعش

استراتژی ایران در قبال داعش مبتنی بر مشارکت تهران در جنگ علیه این گروه و نقش مستشاران نظامی در شکست تروریست‌ها با حمایت از گروه‌های مردمی عراقی بود. نتیجه انتخابات ۱۲ مه ۲۰۱۸ برای ایران غیر منتظره بود. ائتلاف سیرون به ریاست مقتدی صدر بیشترین کرسی‌ها را کسب کرد و ۵۳ کرسی را از ۳۲۹ کرسی بدست آورد. با این حال، گروه‌های بسیج مردمی طرفدار ایران تحت ائتلاف فتح، ۴۷ کرسی را به دست آوردند و در جایگاه دوم قرار گرفتند. اتحاد النصر به رهبری نخست وزیر حیدر العبادی با ۴۲ کرسی مقام سوم را گرفت. با این وجود جمهوری اسلامی ایران در تلاش است ۵ استراتژی متفاوت را در عراق دنبال کند:

۱- مقامات ایرانی همواره تلاش کرده‌اند با حمایت احزاب و گروه‌های مردمی، یک دولت متکثر در بغداد ایجاد کنند. تهران در بین سال‌های ۲۰۰۵ و ۲۰۱۸ موفق به این هدف شد. انتخابات پارلمانی عراق در ۱۲ مه و نتایج آن‌ها نشان داد که سیاست راهبردی ایران برای حفظ جبهه‌های شیعه در یک ائتلاف بسیار دشوار است. در سال اخیر، صدر که بیشترین کرسی‌ها را در انتخابات سال

استراتژی ایران در عراق پسا داعش با تأکید بر ...؛ غلامعلی سلیمانی و دانیال رضایپور □ ۴۳

۲۰۱۸ کسب کرد، ملی‌گرایانه‌تر شد و بیشتر به حاکمیت و استقلال عراق توجه داشته است. این بدان معناست که استراتژی‌های ایران در عراق با رویکرد ناسیونالیستی صدر به چالش کشیده می‌شود. علاوه بر این، صدر از ایران فاصله گرفته است زیرا وی از دخالت ایران در عراق ناراضی است و به همین خاطر در روابط خود با عربستان سعودی تجدید نظر کرده است. در پی اعلام نتایج انتخابات، پیروان صدر در میدان تحریر در بغداد جمع شدند تا پیروزی خود را جشن بگیرند و با شعار "ایران بیرون، بیرون!" "بغداد آزاد می‌شود" مخالف خود را با سیاست‌های ایران اعلام کردند (Arif, 2019: 14).

به واسطه همین قدرت، مقتدی صدر همواره بر این باور بود که به عنوان یک تمام‌کننده در تحولات سیاسی و اجتماعی عراق عمل می‌کند. این نگاه در بستر تحولات سیاسی - اجتماعی پاییز و زمستان ۱۳۹۸ عراق از زمان شکل‌گیری اعتراضات در این کشور شدت هم پیدا کرد. چرا که مقتدی صدر خود را رهبری جریان اعتراضات عراق و مهره اصلی در وزن‌کشی‌های خیابانی تصور می‌کند. اما در جریان انتخاب محمد توفیق علاوی به سمت جانشین نخست‌وزیری و در ادامه شکست وی در تکمیل کابینه‌اش به دلیل اختلافات علاوی با جریان‌های کردی، اهل سنت و نیز برخی از جریان‌های شیعی، نهایتاً این واقعیت برای مقتدی صدر مسجل شد که، نه تنها وزن‌کشی خیابانی نمی‌تواند در افزایش نفوذ و سنگین‌تر شدن وزن سیاسی او اثر گذار باشد که حتی در دورانی که وی در سایه رهبری ائتلاف سائرون، بیشترین کرسی‌های پارلمانی مجلس عراق در اختیار دارد، نمی‌تواند به صورت انفرادی و بدون مشارکت، تعامل و همراهی با دیگر جریان‌های سیاسی موفق به انجام هیچ برنامه‌ای شود، آن هم برنامه‌ای برای تعیین نخست‌وزیر و تکمیل کابینه.

۲- در حال حاضر روابط راهبردی ایران در عراق به دلیل روابط طولانی و محکم با گروه‌های بسیج مردمی محافظت می‌شود. از جمله این گروه‌ها می‌توان به حرکت النجبا حزب الله، جنبش حزب الله در عراق و اتحاد فتح به رهبری هادی العامری که بسیار نزدیک به ایران است، اشاره کرد. العامری همچنین به ائتلاف دولت قانون به رهبری نخست‌وزیر پیشین نوری مالکی، که بیش از ۷۰ کرسی در انتخابات قبلی عراق به دست آورد، نزدیک است (Seloom, 2018: 2). از طرف دیگر تهران از روابط تاکتیکی و کوتاه‌مدت خود با جریان صدر با هدف اصلی تضعیف سیاست یک‌جانبه آمریکا برای انزوا قرار دادن ایران در قبال تحولات عراق استفاده کرده است. صدر همیشه لحن ضد آمریکایی داشته و ایالات متحده را به عنوان اشغال‌گر نگاه می‌کرده است. از سال ۲۰۰۳-۲۰۰۸، صدر و شبه نظامیانش حملات متعددی بر علیه نیروهای آمریکایی و زیرساخت‌های مرتبط با آمریکا در عراق انجام دادند. در حالی که صدر در حال حاضر با دخالت ایران در عراق مخالف است، اما در ایجاد

۴۴ □ فصلنامه علمی پژوهش‌های انقلاب اسلامی، سال ۹، شماره پیاپی ۳۳، تابستان ۱۳۹۹
رابطه تاکتیکی و کوتاه مدت با ایران برای مقابله با حضور آمریکا در این کشور قول همکاری داده است. با این حال، این اتحاد دشوار است زیرا صدر نیز مخالف نفوذ ایران می‌باشد.

۳- در دوران پساداعش، ایران به طور فعال برای تضعیف خطمشی سیاسی و نظامی غربیان از طریق گروه‌های بسیج مردمی همانند: اتحادفتح، گردان‌های حزب الله، عصائب اهل الحق، و حرکت النجبا حزب الله دست به اقداماتی زده است. حرکت النجبا آشکارا از ایران حمایت می‌کند و آشکارا خواستار خروج نیروهای ائتلاف از عراق با اقدامات خشونت آمیز است. سازمان بدر که روابط بسیار نزدیکی با ایران دارد، خواستار خروج کامل نیروهای آمریکایی شده است. سخنگوی این سازمان کریم النوری، اظهار داشت: "در اینجا باید هماهنگی بین دو دولت (عراق و آمریکا) در مورد عقب‌نشینی کامل صورت گیرد و نه برای [بخشی از نیروها] باقی مانده، زیرا باقی مانده آنها باعث شکاف داخلی در عراق خواهد شد و می‌تواند دوباره تروریسم را در کشورمان احیا کند" (MEMRI, 2019). همچنین پارلمان عراق ۱۵ دی ۱۳۹۸ به خروج تمامی نیروهای خارجی از این کشور رای داد و خواستار منع استفاده از حریم هوایی عراق به هر دلیلی توسط نیروهای خارجی شد. بدنبال تصویب خروج نیروهای آمریکایی از عراق، دونالد ترامپ رییس جمهوری ایالات متحده تهدید به اعمال تحریم‌های شدید علیه بغداد کرد. این اقدام پارلمان عراق پس از آن انجام شد که مردم عراق در واکنش به ترور سردار سپهبد شهید قاسم سلیمانی و ابو مهدی المهندس از فرماندهان الحشد الشعبی خواستار اخراج نیروهای آمریکایی از این کشور شدند. با خروج نیروهای نظامی آمریکایی از عراق که در حال مذاکره هستند؛ ضمن استقلال همه جانبه کشور عراق، ج.ا. ایران پیوند مستحکم‌تری را با عراق برقرار می‌کند. زیرا از زمان سقوط صدام در سال ۲۰۰۳، ایران حضور نیروهای آمریکایی در مرزهای عراق را تهدیدی برای منافع ملی خود پنداشته است. از دیدگاه ایران، ظهور داعش در عراق و سوریه نتیجه سیاست‌های غرب، به ویژه دخالت آمریکا در منطقه بوده است. دکتر جواد ظریف یک بار اظهار داشت که داعش محصول دو چیز است: اول، حمله ایالات متحده به عراق و رادیکال‌تر شدن مردم در مقابل این کشور به علت افزایش محرومیت اقتصادی دوم، احساس عدم توازن قدرت در منطقه که از زمان سقوط صدام در منطقه رواج پیدا کرد (Beehner and Bruno, 2018: 3)

۴- عراق از لحاظ ژئوپلیتیکی برای ایران بسیار مهم است زیرا مسیر جبهه مقاومت از طریق عراق، به سوریه می‌گذرد و سپس به درب ورودی حزب الله در لبنان و لبه ارتفاعات جولان ختم می‌شود. از بهار سال ۲۰۱۷، شواهدی مبنی بر ساخت چنین مسیری فیزیکی توسط ایرانیان وجود دارد. این جاده برای تضمین حمل و نقل زمینی برای تردد نیروها و امکانات از طریق عراق، به سوریه و لبنان است. همچنین می‌تواند حمل و نقل هوایی از تهران به دمشق را تکمیل یا جایگزین

استراتژی ایران در عراق پسا داعش با تأکید بر...؛ غلامعلی سلیمانی و دانیال رضاپور □ ۴۵
کند (Kam, 2018: 1). برای تأمین امنیت این کریدورها، ایران از ظرفیت گروه‌های مانند حزب‌الله به عنوان نیروهای امنیتی بهره می‌برد. تهران به دنبال استفاده از نیروهای نظامی خود برای نظارت بر این مسیرهاست بنابراین از گروه‌های محلی شیعه استفاده می‌کند. نگهداری از این کریدورها بخشی از یک برنامه بزرگتر و طولانی‌تر ایران به نام "حفظ جبهه مقاومت" است.

۵- مقامات ایرانی بارها تمایل خود را برای نگه داشتن عراق به کشوری متحد و یکپارچه اعلام کرده‌اند. آن‌ها به شدت مخالف هرگونه تلاش برای تقسیم کشور هستند. به عنوان مثال، وقتی کردها در شمال عراق در سپتامبر سال ۲۰۱۷ همه‌پرسی استقلال برگزار کردند، تهران به اقدامات دولت اقلیم کردستان (KRG) شدیداً واکنش نشان داد (Sumer and Joseph, 2018: 564-573). ایران مرزهای خود را با اقلیم کردستان بست و فضای هوایی خود را برای پرواز به فرودگاه‌های مهم و منطقه‌ای کردستان، سلیمانیه و اربیل معلق کرد. ج.ا. ایران همچنین با دولت‌های عراق و ترکیه همکاری کردند تا در برابر KRG بایستند. تهران مدتهاست که مخالف هرگونه تقسیم عراق است، خواه توسط کردها و یا گروه‌های فرقه‌ای دیگر. و نگران این است که تجزیه عراق به امنیت ملی ج.ا. ایران ضربه بزند. تقسیم عراق به دو یا سه کشور به معنای از دست دادن نفوذ و اتحاد راهبردی دو کشور است. این اشتباه راهبردی در صورت وقوع فرصت را برای ایالات متحده و اسرائیل فراهم می‌کند تا در نزدیکی مرزهای ایران اتحاد جدیدی برقرار کنند، بنابراین دولت ایران به تبع آن هر کاری که لازم است را برای جلوگیری از هرگونه اختلاف آینده در عراق انجام خواهد داد.

نتیجه‌گیری

از نظر جمهوری اسلامی ایران تنها در شرایط وجود یک کشور باثبات است که زمینه‌های بالقوه فرصت‌سازی در حوزه سیاست خارجی ایران فراهم می‌شود. عراقی که در مناطق سنی‌نشین با خلأ قدرت مواجه است و در چنین خلایی نطفه‌های ناآرامی و بحران شکل گرفته و به فضای ملی آن متصاعد شود و موجودیتی همچون داعش برآیند آن باشد برای ایران، عراق آرمانی نخواهد بود. از طرفی، عراقی تجزیه‌شده که کشورهای کوچک حاصل از آن ابزار رقبای ایران باشد، نیز محدودیت ساز و آفت منافع ملی ایران است. خطر نشأت گرفته از چنین عراقی چنان است که حتی یکپارچگی سرزمینی ایران را مورد تهدید قرار می‌دهد. بنابراین این پژوهش در تلاش است یک استراتژی بلندمدت را در عراق دنبال کند که حفظ امنیت و منافع ملی دو کشور را در پی دارد. تهدیدات ظهور شده توسط داعش در عراق خلاء امنیتی را در این کشور ایجاد کرده است. ج.ا. ایران اولین کشوری بود که با دستور به گروه‌های بسیج مردمی نزدیک به خود برای نبرد با داعش، به کمک عراق آمد.

۴۶ □ فصلنامه علمی پژوهش‌های انقلاب اسلامی، سال ۹، شماره پیاپی ۳۳، تابستان ۱۳۹۹

نفوذ ایران در عراق با وجود برخی از چالش‌های مطرح شده توسط ایالات متحده و سایر گروه‌ها در عراق همچنان قابل توجه می‌باشد؛ تهران از ابزارهای مختلف قدرت هوشمند خود برای تأمین اهداف خود در عراق استفاده کرده است، از روابط تاریخی خود با احزاب و گروه‌های بسیج مردمی عراق گرفته تا روابط اقتصادی و مذهبی با این کشور. در این ارتباط این پژوهش باورمند است که به دلیل وجود ابزارهای متعدد نفوذ ایران در عراق به‌کارگیری و مدیریت صحیح آنها دستاوردهایی مثبت و پایدار را برای تحقق اهداف ایران در عراق داشته است و علی‌رغم برخی مشکلات پیش آمده به بهترین، مشروع‌ترین و درعین‌حال پایدارترین شکل ممکن، تأمین‌کننده اهداف مورد نظر بوده است.

منابع

۱. احمدیان، قدرت؛ کاظمی، مسعود و اکبری، سمیرا (۱۳۹۷). «بهار عربی و جایگاه اقلیم کردستان عراق در خاورمیانه»، **پژوهش نامه ایرانی سیاست بین الملل**، سال ۷، شماره ۱، پاییز و زمستان.
۲. اسلامی، مسعود و همکاران (۱۳۹۳). «چالش های تجزیه عراق: منافع امریکا و کشورهای همسایه (ایران، ترکیه و عربستان)»، **فصلنامه مطالعات سیاسی جهان اسلام**، سال سوم، شماره ۱۰، تابستان.
۳. اندرسون، تیم (۱۳۵). **جنگ کثیف علیه سوریه؛ واشنگتن تغییر رژیم و مقاومت**، خشیار بیانی فر، تهران: انتشارات مضمون.
۴. جمشیدی، محمد حسین و گهروی، رسول محمدی (۱۳۹۳). «ایران و عراق نوین: تبیینی بر کاربرد قدرت نرم در عراق نوین در راستای تحقق ارزش های انقلاب اسلامی»، **جامعه شناسی سیاسی جهان اسلام**، سال دوم، شماره اول، بهار و تابستان.
۵. احمد زارعان، احمد (۱۳۹۳). «زمینه های ظهور و گسترش داعش در محیط امنیتی غرب آسیا»، **فصلنامه آفاق امنیت**، شماره ۲۳.
۶. شکفتی، افشین؛ شاهنده، بهزاد؛ سلطانی نژاد، احمد و اسلامی، محسن (۱۳۹۷). «تبیین جایگاه قدرت هوشمند در سیاست خارجی چین»، **فصلنامه ژئوپلیتیک**، سال چهاردهم، شماره سوم، پاییز.
7. Atalayar(2020), Mustafa al-Kazemi to form government in Iraq. <https://atalayar.com/en/content/mustafa-al-kazemi-designado-nuevo-primer-ministro-de-irak>.
8. Baghishadbad, Atefeh(2016), 'The Impact of The Syria's Crisis on The Rivalry between Iran and Saudi Arabia in The Region: Iran's Point of View.' *Journal of Global Studies* Vol. 6, issue 7.
9. Barzegar, Kayhan(2010), 'Iran's Foreign Policy Strategy after Saddam'. *The Washington Quarterly* Vol. 33. Issue 1.
10. Beehner, L and G. Bruno(2018), 'Iran's Involvement in Iraq'. *Council on Foreign Relations*, March 3, 2018, <https://www.cfr.org/backgrounder/irans-involvementiraq> (accessed 7 June 2018).

11. Blanchard, Christopher M(2018), Iraq: In Brief, Library of Congress. Washington, DC: Congressional Research Service, March , <https://digital.library.unt.edu/ark:/67531/metadc1157163/> (accessed 20 April 2018).
12. Ehteshami, Anoushiravan(2003), 'Iran-Iraq Relations after Saddam'. Washington Quarterly Vol. 26. Issue 4.
13. Eisenstadt, M. M. Knights, and A. Ali(2011), Iran's Influence in Iraq: Countering Tehran's Whole-of-government Approach. Washington Institute for Near East Policy.
14. Esfandiary, Dina and Ariane Tabatabai(2015), 'Iran's ISIS Policy'. International Affairs Vol. 91. Issue 1.
15. Felter, Joseph and Brian Fishman(2008), Iranian Strategy in Iraq: Politics and 'Other Means'. Military Academy West Point NY Combating Terrorism Center .
16. GICJ(2016), 'Militias in Iraq: The Hidden Face of Terrorism'. Geneva International Centre for Justice, September 2016, Http://Www.Gicj.Org/Gicj_Reports/Gicj_Report_On_Militias_September_2016.Pdf (accessed 24 April, 2018).
17. Kagan , Frederick W, Ahmad K. Majidyar, Danielle Pletka, and Marisa Cochrane Sullivan(2012), 'Iranian Influence in the Levant, Egypt, Iraq, and Afghanistan'. American Enterprise Institute and the Institute for the Study of War.
18. Kam, E(2018), 'Is Iran about to Operate the Land Corridor to Syria?' The Institute for National Security Studies, INSS Insight No. 1021, February 14, 2018, <http://www.inss.org.il/publication/iran-operate-land-corridor-syria/> (accessed 17 June 2018).
19. Karsh, E(2002), The Iran-Iraq War, 1980–1988. Osprey Publishing.
20. Katzman, K. and C. Humud(2016), December. Iraq: Politics, Governance. Library of Congress Washington DC Congressional Research Service.
21. Katzman, K.(2010), Iran Iraq Relations. Congressional Research Service DIANE Publishing.
22. Kemp, Geoffrey(2005), Iran and Iraq: The Shia Connection, Soft Power, and the Nuclear Factor. US Institute of Peace.
23. Knights, M(2016), 'The Future of Iraq's Armed Forces'. Al-Bayan Center for Planning and Studies, March 2016, <https://www.washingtoninstitute.org/uploads/Thefuture.pdf> (accessed 21 June 2018) .
24. MEMRI(2018), 'Shi'ite Militias In Iraq: If The U.S. Doesn't Withdraw Its Forces From Iraq, We Will Take Military Measures Against Them', The Middle East Media Research Institute, Special Dispatch, January 8, 2019, <https://www.memri.org/reports/shi%27ite-militias-in-iraq-threaten-us-forces> (accessed 10 June 2018).
25. Middle East Monitor(2020), Iraq: Al-Sistani responds to Khamenei's statements. <https://www.middleeastmonitor.com/20191102-iraq-al-sistani-responds-to-khameneis-statements>.

26. Nader, Alireza(2015), *Iran's Role in Iraq: Room for US-Iran Cooperation?* Rand National Defense Research Inst Santa Monica CA.
27. Nassel, Suzanne (2004), "Smart Power", *Foreign Affairs*, March-April 2004, Vol. 83, №. 2.
28. Oktav, Özden Zeynep(2018), 'Understanding Iran's Approach to Violent Non-state Actors: The ISIS and YPG Cases', in *Violent Non-state Actors and the Syrian Civil War*. Cham: Springer, pp. 193–210.
29. Pelletiere, Stephen C. I. I. Johnson, and V. Douglas(1991), *Lessons Learned: The IranIraq War*. Army War Coll Strategic Studies Inst Carlisle Barracks PA.
30. Peterson, S. (2017) 'How Iran, the Mideast's New Superpower, is Expanding its Footprint Across the Region – and What it Means'. *The Christian Science Monitor*, December 17, 2017, <https://www.csmonitor.com/World/Middle-East/2017/12/17/How-Iran-the-Mideast-s-new-superpower-is-expanding-its-footprint-across-the-region-and-what-it-means> (accessed 12 August 2018)
31. Peterson, Scott(2005), *Iraq flexes its soft power In Iraq*. the Christian science monitor. 20may. [www. Csmonitor. com](http://www.Csmonitor.com)
32. Renad Mansour and Fāliḥ 'Abd al-Jabbār(2017), *The Popular Mobilization Forces and Iraq's Future*. Vol. 28. Carnegie Endowment for International Peace.
33. Seloom, S(2018), 'A Regular Survey of Experts on Matters Relating to Middle Eastern and North African Politics and Security', *Carnegie Middle East Center*, June 14, 2018, <http://carnegie-mec.org/diwan/76573> (accessed 8 May 2018).
34. Spyer, J.(2015) 'Tehran's Servants: Iraq's Shia Militias Emerge as the Key Armed Force Facing Islamic State in Iraq'. *Centre for the New Middle East Policy Paper*, No. 6.
35. Stephan, Walt (1987), "The Origins of Alliance", Ithaca: Cornell University Press
36. Sullivan, Michael D. (2018), 'I Fought Against Muqtada al-Sadr. Now He's Iraq's Best Hope'. *Foreign Policy*, April 16, 2018, <https://foreignpolicy.com/2018/04/16/iranian-backed-militias-set-sights-on-u-s-forces/> (accessed 9 June 2018).
37. Sumer, Fahrettin and Jay Joseph(2018), 'The Paradox of the Iraqi Kurdish Referendum on Independence: Contradictions and Hopes for Economic Prosperity'. *British Journal of Middle Eastern Studies* Vol. 45. Issue 4.
38. T.M. Lee(2010), 'Iran's Influence in Iraq'. U.S. Army War College, Carlisle Barracks, PA, <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a545054.pdf> (accessed 21 May 2018).
39. Tabatabai, A. and D. Esfandiary,(2017), 'Cooperating with Iran to Combat ISIS in Iraq'. *The Washington Quarterly* Vol. 40. Issue 3.
40. Takeyh, Ray(2008), 'Iran's New Iraq'. *The Middle East Journal* Vol. 62. Issue 1.
41. Takeyh, Ray(2009), *Guardians of the Revolution: Iran and the World in the Age of the Ayatollahs*. Oxford University Press.
42. William, P. A. Khosrow, and M. Afary(2019), 'Iran'. *Encyclopedia Britannica*. May 15, 2019, <https://www.britannica.com/place/Iran> (accessed 17 May 2019).